

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, професора Левченка Юрія Олександровича на дисертаційну роботу Перепічки Надії Григорівни «Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. На сьогоднішні час в Україні удосконалення системи пробації та ресоціалізація передбачає створення повноцінної системи пробації, що здатна забезпечити реабілітацію правопорушників і створити баланс між безпекою суспільства та запобіганням скоєння кримінальних правопорушень. Зрозуміло, що ця робота триває, і наразі комплекс проблем залишається ще невирішеним.

Питання щодо запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні не втрачає актуальності як для правової, так і для практичної діяльності правоохоронних та інших державних органів. Ця проблематика не може бути залишеною і поза увагою науковців, що підтверджує актуальність обраної теми.

У сучасних умовах одним із завдань, що покладається на службу пробації, є створення нових умов, обов'язків, обмежень і зобов'язань для осіб, які перебувають на обліку, а також покращення соціально-виховної роботи з метою забезпечення їх реінтеграції в суспільство та підвищення соціальної ефективності діяльності кримінально-виконавчої системи зокрема.

Вказані заходи разом із впровадженням нових підходів до процесу виправлення і ресоціалізації засуджених дозволять забезпечити якісний перехід від карального підходу до реабілітаційного та реалізувати інституційну спроможність запобіжної діяльності органів пробації.

Мета дисертаційного дослідження полягає у розробці комплексу заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій автора дає можливість нам підкреслити логічність структури дослідження, тим самим надало дисертанту

можливість визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та ґрунтовно й повною мірою проаналізувати зазначену тему.

Окрім цього варто зазначити, що це дає змогу враховувати права та інтереси громадян, які вчинили кримінальне правопорушення, а законодавство повинно бути спрямоване саме на виправлення людини, де кара не є самоціллю.

У роботі авторкою використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дисертаційного дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел (176 найменувань) та вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу у розробці комплексу заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.

З позитивного боку слід відмітити, що основою дисертації є зведені результати анкетування працівників органів пробації (Львівська область опитано 281 (114)працівника (167) суб'єкта, Харківська область 532 опитано (189) працівника(343) суб'єкта, Одеська область опитано 653 (152)працівника (501) суб'єкта, м. Київ та Київська область опитано 385 осіб (213) працівника (172) суб'єкта. Беззаперечно корисним є те, що отримані дані відображено в узагальнених аналітичних довідках та зведених даних результатів опитування, які містяться у додатках.

Результати наукового дослідження викладено в десяти наукових публікаціях за темою дослідження, одна стаття в іноземному науковому періодичному виданні (Республіка Польща), п'ять тез доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях, а також одна методична рекомендація.

Отже, дисертація Н.Г. Перепічка «Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні» виконана на високому науковому рівні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів,

таких як теоретичний аналіз і синтез, логіко-юридичний, соціологічний та статистичний методи, а також ґрунтовної емпіричної бази.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанувала необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Розкрито та обґрунтовано в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: *законотворчій діяльності; діяльності правоохоронних органів; освітньому процесі та науково-дослідній роботі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінально-виконавчого права, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення кваліфікації працівників Національної поліції України (акт Національної академії внутрішніх справ від 10 серпня 2022 р.)

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Н.Г. Перепічки викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють десять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки. Загальний обсяг дисертації становить 304 сторінок, із яких 221 сторінки – основний текст.

Аналіз змісту роботи свідчить про те, що в результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати. Вивчення дисертаційного дослідження свідчить про самостійність проведеного дослідження, його актуальність і достатній науковий рівень, суттєве теоретичне і практичне значення.

У першому розділі дослідження проаналізовано запобігання кримінальним правопорушенням уповноваженими органами з питань пробації, визначення

поняття уповноваженого органу з питань пробації як суб'єкта запобігання кримінальним правопорушенням, його ролі та місця у системі запобіжної діяльності, вивченню зарубіжного досвіду запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації.

Другий розділ дослідження присвячено кримінологічній характеристиці особи кримінального правопорушника суб'єкта пробації та визначено його кримінологічний портрет. Насамперед, визначено стан, рівень та зміст елементів кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються суб'єктами пробації. Слід звернути увагу на їх відносну стабільність, тобто відсутність неконтрольованого зростання, а у 2021 та 2022 роках навіть тенденцію до зниження на тлі збільшення кількості осіб, які перебували на обліку.

Автором окреслено кримінологічну характеристику кримінальних правопорушників суб'єктів пробації за соціально-демографічними, соціально-рольовими, кримінально-правовими, морально-психологічними ознаками.

Встановлено найпоширеніші детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень суб'єктами пробації, серед яких виділено та охарактеризовано соціально-економічні, політико-правові, морально-психологічні

У третьому розділі дослідження визначено основні напрямки кримінальних правопорушень при аналізі сучасного стану запобігання злочинності органом пробації, враховано загальні теоретичні та практичні підходи, які передбачають загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи.

Заходи загально-соціального запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації визначені в концепціях: Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України. Наголошено, що на даному рівні, слід продовжити впровадження євроінтеграційних процесів, у межах яких необхідне прийняття відповідних нормативних актів у сфері запобігання кримінальних правопорушень органами пробації.

Встановлено, що спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинності органами пробації повинні здійснюватися в тісній співпраці з державними органами, громадськими організаціями, правоохоронними і судовими органами,

спрямованих на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях злочинної поведінки.

На індивідуальному рівні передбачено наступні заходи: 1) здійснення контролю за місцем проживання засудженого до покарання не пов'язаного з позбавленням волі та проведення соціально-виховної роботи; 2) проведення роботи з суб'єктами пробації в рамках пробаційних програм: «Зміна прокримінального мислення», «Подолання агресивної поведінки», «Попередження вживання психоактивних речовин», «Формування життєвих навичок», з метою зміни їх поведінки та корекції психосвідомості для подальшої реінтеграції в соціум; 3) проведення соціально-виховних робіт і здійснювати нагляд за засудженими звільненими від відбування покарання з випробуваннями з метою недопущення вчинення ними повторних кримінальних правопорушень; 4) роз'яснення засудженим порядку виконання обов'язків покладених судом; 5) організація першочергових заходів з виявлення засуджених, місця знаходження яких не відомо; 6) організація та забезпечення розшуку суб'єктів пробації, з якими втрачено контакт, у зв'язку з воєнними діями в державі чи за інших обставин (внутрішньопереміщені особи та особи, які перебувають на окупованих територіях особи, які можливо, виїхали за кордон).

Так, автором виділено перспективи підвищення ефективності щодо запобігання кримінальним правопорушенням. Також надано пропозиції щодо удосконалення в запобіжній діяльності а саме: 1) стосовно порядку здійснення психологічної та педагогічної діяльності щодо суб'єктів пробації шляхом внесення змін і доповнень до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про пробацію», виклавши її в такій редакції: «Наглядова пробація – це здійснення наглядових, соціально-виховних, психологічних і педагогічних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які

мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів»; 2) нормативного закріплення визначення поняття «постпенітенціарна адаптація» шляхом внесення змін до ст. 2 Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»; 3) до Закону України «Про пробацію», а саме запропоновано доповнити, визначення поняття «ресторативної юстиції» – як одного із напрямків пробаційної діяльності, сутність якого виявляється у спільному проведенні пробаційних заходів між потерпілим і правопорушником, що полягають в оцінці причин та умов вчинення кримінального правопорушення та їх негативних наслідків, а також спільному виборі заходів, які були б найбільш сприятливими та ефективними для роботи із суб'єктом пробації; 4) до Закону України «Про пробацію» в частині правової регламентації порядку взаємодії органу пробації з органами виконавчої влади та громадськими організаціями, доповнивши його окремим розділом «Взаємодія органу пробації з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності, громадськими організаціями та окремими громадянами».

Аргументовано доцільність прийняття та запропоновано проект наказу Про затвердження Інструкції про порядок взаємодії уповноваженого органу з питань пробації України з Національною поліцією України, Державною прикордонною службою України, Державною міграційною службою України, судами та установами виконання покарань у запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації, зміст якого містить загальні положення, напрями та форми здійснення взаємодії, якими передбачено заходи щодо: організації реалізації державної політики у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються суб'єктами пробації; профілактики кримінальних та інших правопорушень; виявлення, припинення, розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються пробаціонерами; здійснення наглядової пробації; надання допомоги та сприяння у працевлаштуванні, здобутті освіти, медичного забезпечення суб'єктам пробації;

розшук та затримання осіб, які ухиляються від виконання покарань не пов'язаних з позбавленням волі та підоблікових осіб місце знаходження яких невідоме; удосконалення правової бази профілактики кримінальних правопорушень суб'єктів пробації; забезпечення досудової пробації; здійснення пенітенціарної пробації

Автором розроблено пропозиції щодо проекту Комплексного цільового плану заходів запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації України на 2023 – 2028 роки.

Список використаних джерел охоплює 176 посилання на 21 сторінках.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Н.Г. Перепічки відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – висвітлення рекомендації та конкретні пропозиції щодо удосконалення механізму запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні, є теоретично обґрунтованими та аргументованими.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Н.Г. Перепічки «Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Н.Г. Перепічки, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. Авторка у п.2.4 зазначила, що після проведеного нею анкетування працівники пробації, зауважили на необхідності розроблення додаткових пробаційних програм для повнолітніх суб'єктів пробації таких, як: 1) програма для засуджених за статеві злочини; 2) програма на гарантування безпеки дорожнього руху; 3) програма для правопорушників, які вчинили злочини проти

статевої недоторканості. При цьому самих розроблених програм в роботі не було показано. Більш того, розроблення таких програм дисертантки тільки підвищив би рівень презентабельності даної наукової розробки.

2. Задекларувавши у вступі 10 завдань дослідження (сторінки 16-17 дисертації), здобувачка сформулювала аж 12 елементів у висновках. Разом з тим, якби дисертантка систематизувала та згрупувала отримані результати дослідження відповідно до поставлених завдань, то значені цих елементів не тільки чітко кореспондувалось з висновками по роботі, але й мало б більш репрезентативний вигляд.

3. На с. 216–218 дослідження автор окреслює роботу волонтерів пробації, зокрема визначено, що волонтерська діяльність, пов'язана з пробацією, здійснюється за такими напрямками: участь у проведенні соціально-виховної та індивідуально-профілактичної роботи із суб'єктами пробації, сприяння у працевлаштуванні суб'єктів пробації, залученні їх до навчання та соціально корисної діяльності, участь у перевірці виконання обов'язків, покладених судом на осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, організація виховних і благодійних заходів, акцій за різними тематичними напрямками, надання консультацій правопорушникам та їх сім'ям (наприклад, у вигляді допомоги з отримання певних документів). Слід констатувати, що дисертанткою були залишені поза увагою, питання діяльності волонтерів пробації в умовах воєнного стану, що на сьогодні є важливим та вагомим напрямком роботи пробації?

4. Як у вступі дисертації, так і у списку використаної літератури (сторінки 250–270, додаток Ж) нічого не сказано про особистий внесок здобувачки, що знову ж таки, важливо з огляду оцінки результатів даного дослідження.

Ці зауваження і побажання є рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки фактів порушення

академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Н.Г. Перепічки є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Н.Г. Перепічки «Запобігання кримінальним правопорушенням органами пробації в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною завершеною науковою працею, містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для юридичної науки, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами від 03.04.2019 р. № 283), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759), та пп. 5–9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), а її авторка Перепічка Надія Григорівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
завідувач кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права НАВС
кандидат юридичних наук, професор

Юрій ЛЕВЧЕНКО

Тетяна ОДНОРОГ